

Tilrettelagt kvalitet?

Av Lene Ask

Det synes lenge å ha vært et overordnet mål for norsk kultursatsing å gjøre kultur tilgjengelig for alle. Et slags krav om kunst med universell utforming. Men hvordan påvirker dette kvaliteten på kunsten? Kan man vurdere kvaliteten på lik linje med kunst som ikke er tilrettelagt, eller bør man ha egne kvalitetsvurderinger for tilrettelagt kunst?

Hvordan definerer jeg tilrettelagt kunst? Hvis vi starter bredt, kan vi si at all kunst som tar hensyn til et publikum med fysiske eller psykiske begrensninger, er tilrettelagt. I denne sammenhengen kan vi også plassere kunst for barn og unge som tilrettelagt kunst. Jeg lager bøker, og når jeg skriver en ungdomsroman, må jeg ta hensyn til leserens språk og utviklingsnivå for å skape et innhold som føles relevant for en leser i den alderen. Allerede i sjangeren «ungdomsroman» ligger det altså begrensninger, fordi jeg tilrettelegger boka ut fra leserens alder. Blant mine kollegaer er det en viss aversjon mot å snakke om aldersinndelte bøker. Dette skyldes nok at mange barne- og ungdomsbokforfattere opplever at markedsavdelingen på forlaget trer bøkene inn i en alderskategori som slett ikke passer, for å gjøre boka mer

tilgjengelig for et kommersielt marked. En slik aldersinndeling kan virke mot sin hensikt og føles veldig begrensende. Dette er en tilrettelegging som ikke er til hjelp for hverken boka eller leseren, og som i verste fall er villedning og ikke tilrettelegging. Hvis aldersinndeling skal ha en funksjon og fungere som tilretteleggelse, må den skje i selve skriveprosessen, ikke etterpå.

Vi har forskjellige måter å tilrettelegge på. Kunst kan tilrettelegges i kurateringen, formidlingen eller i selve produksjonen. Kunst som blir kuratert eller formidlet til en bestemt gruppe, er kanskje det minst problematiske i denne sammenhengen, for her er det ikke snakk om å gripe inn i selve verket, men om tilrettelegging i møte med publikum. Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek lager for eksempel lydbøker slik at den vanlige litteraturen blir tilgjengelig for mennesker med synshemninger eller lese- og skrivevansker. Kunstforeninger eller museer lager gjerne egne formidlingsopplegg spesielt rettet mot barn i utstillingene sine, men det er sjelden at en utstilling er kuratert med tanke på et spesielt publikum. Men hva skjer så med kunstverket om man tilrettelegger i selve produksjonen? Om begrensningene er en del

av premisset? Vil dette føre til en forringelse av selve kvaliteten?

Jeg tror de fleste kunstnere vil rynke på nesa over å jobbe i en kunstnerisk kontekst hvis innhold eller form allerede er gitt. Det finnes knapt noe verre skjellsord innen kunsten enn betegnelsen «pedagogisk kunst».

Her står riktignok kulturlivet i Norge i en spesiell situasjon, siden det i så stor grad er avhengig av offentlig støtte. For i denne støtten ligger det også forventninger om hvilken rolle kulturen skal ha. Den rødgrønne regjeringen hadde for eksempel et klart fokus på kunst til fremme av kulturelt mangfold og integrering. Selv om dette er verdier som de fleste i kulturlivet kan relatere seg til, er det likevel ikke uproblematisk hvis den økonomiske støtten legger føringer for hvilket innhold kulturen skal fylle, og hvilken funksjon den skal ha.

Et eksempel på denne konflikten fra min hjemby var da kultursjefen i Stavanger, Rolf Norås, holdt sin årstale til kulturlivet i slutten av 2015. Han tok utgangspunkt i flyktningstrømmen til Europa og kom med en konkret oppfordring til kulturaktører i Stavanger om å bidra med tiltak for kulturopplevelser for flyktninger og på den måten bidra til integrering. Det var mange som var positive til dette initiativet, men kritiske røster stilte spørsmål ved hvorfor det bare var kunstnere som fikk denne oppfordringen. Er det slik at det ligger et spesielt ansvar hos kunstnere for å fremme integrering? Bryter da ikke dette med et viktig prinsipp om at kunsten skal være fri? Er det riktig at en kultursjef legger så konkrete føringer for hvilken rolle kunsten skal fylle?

Denne saken viser oss litt av utfordringene i det norske kulturlivet. Kunstnerne vil sette sine egne premisser for produksjonen av kunst, men er samtidig

helt avhengig av økonomisk støtte fra det offentlige.

Det later til at det i noen områder av kulturlivet er mer aksept for å tilrettelegge kunst enn i andre deler. Mens det finnes en lang og sterk tradisjon for å skrive bøker for barn, er det få kunstnere innenfor det visuelle kunstfeltet som lager kunst for samme gruppe. For å finne en forklaring på dette kan vi kanskje gå tilbake til modernismen og dens vektlegging av kunstnerens autonomi. Det var også da kunsthåndverket og billedkunsten skilte lag, og vi fikk to ulike estetiske tradisjoner. Etter hvert ble det bildekunsten som fikk høyest status, den ble sett på som finere og mer opphøyd enn kunsthåndverket, som var mer knyttet til materielle ting. Jeg tror at synet på kunsthåndverk med betydelig lavere status fremdeles henger igjen i norsk kulturliv og kanskje kan forklare skepsisen for tilrettelagt kunst innen bildekunsten.

Jeg er utdannet fotograf ved Kunsthøgskolen i Bergen. Det første jeg måtte lære for å mestre det fotografiske håndverket, var fotografiets begrensning. Jeg måtte ta hensyn til filmens lysømfintlighet og kameraets blender for å kontrollere mediet og få det uttrykket jeg ville ha. På samme måte som det i et kunsthåndverk ligger begrensninger i materialet og selve mediet, kan begrensningene i tilrettelagt kunst skape interessante konstellasjoner og muligheter. Ved å tenke tilrettelagt kunst allerede i produksjonen og ikke bare i formidlingen kan man jobbe kreativt med begrensningene.

For hvis vi tar likestillingen på alvor og mener alle har rett til å ta del i kulturlivet uansett bakgrunn og funksjonsnivå, må vi legge til rette for at det blir produsert kunst med høy kvalitet også for dem som trenger tilrettelegging. Da må også i noen tilfeller begrensningene ligge

som premiss for kunstverket. Jeg mener det er fullt mulig å skape god kunst som er tilrettelagt, og det er viktig at vi stiller de samme kvalitetskravene til denne kunsten som til kunst uten begrensninger. Tilretteleggingen skal ikke gå på bekostning av kvaliteten. Kvalitetskravet må dessuten være todelt, for vi må også stille krav til kvaliteten i selve tilretteleggingen. For at vi skal få til dette må vi ha et apparat rundt kunstneren som kan fungere som konsulenter og veiledere. For det å lage tilrettelagt kunst kan være utrolig utfordrende og arbeidskrevende. Jeg er styremedlem i organisasjonen Leser søker bok. Dette er en organisasjon som jobber med produksjon og støtte til litteratur som er tilpasset mennesker med ulik leseevne. Fordelen med slike organisasjoner er at man har fagpersonell som kan støtte forfatteren hele veien og kvalitetssikre både kunstverk og tilretteleggelse.

Å jobbe for at alle skal ha rett til tilgang til god kunst, er ikke det samme som å lage kunst som skal passe for alle – snarere det motsatte: Når vi jobber med å tilrettelegge kunst må vi våge å jobbe ut fra begrensninger. Det skal på ingen måte begrense kvaliteten, men heller skjerpe vurderingsevnen. For også mennesker som trenger tilrettelegging, har rett til god og kompromissløs kunst.

Lene Ask er tegneserieskaper, forfatter, fotograf og illustratør. Hennes seneste utgivelser er ungdomsromanen Det hjelper ikke å blunke og bildeboken Du (begge Gyldendal 2016).

